

**МАТЕРИАЛЫ ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНОГО ЭТАПА XII СЕВЕРО-ВОСТОЧНОЙ
ОЛИМПИАДЫ ШКОЛЬНИКОВ
ПО ФИЛОЛОГИИ (РОДНОЙ ЯЗЫК, РОДНАЯ ЛИТЕРАТУРА)
2021-2022 УЧЕБНЫЙ ГОД
ЯКУТСКИЙ ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА**

ИНСТРУКЦИЯ ПО ВЫПОЛНЕНИЮ ЗАДАНИЙ

Заключительный этап олимпиады по якутскому языку и литературе состоит из двух частей: первая часть – якутский язык, литература и культура народа саха содержит 20 заданий, из них задания с 1 по 10 – задания по якутскому языку, с 11 по 18 задания - литература, 19-20-национальная культура. Вторая часть – эссе. Необходимо выбрать одну из предлагаемых тем. Требования к эссе - минимальное количество – 150 слов, но не должно быть ниже 130 слов. Продолжительность олимпиады – 3 часа. 55 минут (235 мин).

ЗАДАНИЯ ДЛЯ 8-9 КЛАССОВ

ҮЛЭ I ЧААҤА

1 задание. Бу этиилэргэ курсивынан бэлиэтэммит тыллары болжой уонна синонимны тыллары эбэн суруй (1-3 тыл).

Аата-ахсаана суох сүлбэлэр сүүрүгүрэ хамсааннар, айаннарын суолугар аргыстаһан көнүс буолаллар. Көнүстэр түмсэниэр, сырдык үрэхтэр, сүдү өрүстэр дэбилийэ устаннар, байжаллары барбардаллар.

2 задание. Бу этиини болжой, курсивынан бэлиэтэммит тылларга сыһыарыы эбиллиитигэр аһаҕас дорҕоон уларыыбыт түгэннэрин көрдөрөн быһаар. **Сүүнэ улахан биир кэлимсэ таас дьизэ, арааһа, орто саха алааһын саҕа иилии эргийэн, элбэх этээһинэн дьапталбаланан, күөнтээнкүлүмүрдүү турар**

3 задание. Бу этиини болжой. Аат санга чаастарын булан, туспа уһул, олохторун арааран көрдөр. **Ортотугар көлүйэ күөллээх, ону тула үүммүт бөлөх-бөлөх иһирик ойуурдар, хатын чараннар быыстарыгар сатыы киһи дьаарбайар синнигэс ыллыктар эрийэ-буруйа сүүрбүттэр.**

4 задание. Бу этиигэ тылы үөскэтэр сыһыарыылаах тыллары болжой, эппиэккэр туспа уһул, сыһыарыыларын арааран көрдөр. **Сибэккилээх бөлкөйдөр тастарынааҕы олох мастарга эбээлэр сэхэргэхэ таарыйа сизэн оҕолорун кэтиллэр.**

5 задание. Бу этиигэ курсивынан бэлиэтэммит тыллар ситимнэрин болжой, суолтатын, туттуллар уратытын ырытан суруй, атыннык этиллэр түгэннэри холобурдаан быһаарыаххын сөп. **Этин соруйарын олус улгумнук истибиттии, тута ардах күүһүрэн ыбаастаах уунан куннута.**

6 задание. Бу этиилэргэ туохтуурдары болжой, хоруйгар туспа ситимнэхэр тылларын кытта уһул, олоҕун булан быһаар. **Сатыы да, аттаах да айанныыт ол тиити быһа ааспат: сатыы буоллаҕына бэйэтэ сөрүүкүө, сынньаныа, көлөлөөх буоллаҕына көлөтүн хабыалатыа.**

7 задание. Бу этиини болжой уонна этии арааһын, тутулун ый, этии чилиэнинэн ырытан бэлиэтээ. **Былыттар улам харааран, ыаһыран, халлаан ортотугар мустан барбыттара.**

8 задание. *Чооруос* диэн тылы болжой уонна нууччалыы тылбаастаан суруй.

9. Бу этиигэ кэпсиирэни бэлиэтээ уонна арааһын, бэриллитин быһаар. **Күөл үрдүнээҕи нүөл кырыстаах ырааһыйа ортотугар тойон сэргэ солотуулаах көмүс баһа күннэ чабылыыа турар.**

10 задание. Бу этиини тыл үөрүйэҕин табатык туттан, сөпкө тылбаастаа. ***Озеро покрылось надледной водой.***

11 задание. П.А. Ойуунускай «Дьулуруйар Ньургун Боотур» олонхото 1960 сыллаахха толору бэчээттэнэригэр сүппүт кэрчиги ситэрэн биэрбит олонхоһут-суруйааччы (ол сүппүт кэрчик кэлин көстүбүтэ) аатын суруй.

12 задание. Суруйааччыны олоҕун кэпсээниттэн быһааран, аатын суруй

„Кини Үөһээ Бүлүү улууһугар төрөөбүтэ. 1930 с. Владивосток куоракка байыаннай училищени бүтэрбитэ уонна 1938 с. диэри Молдавия кыраныссатыгар сулууспалаабыта. 1956 с. Москваҕа М. Горькай аатынан литературнай институт Үрдүкү литературнай куурустарын бүтэрбитэ. Псевдонимын төрөөбүт дойдутун аатынан ылыммыта. Саха литературатыгар биир бастакынан промышленность тиэмэтигэр айымньылары суруйбута, роман, сэхэн жанрдарын байытыспыта. Айымньылары ураты умсугутуулаах сюжеттаахтар. Кини биир биллэр сэхэнинэн Таджикфильм „Тайна предков“ (1972) киинэни уһуллубута. 1988 с. Саха АССР норуодунай суруйааччытын аата инэриллибитэ. 1995 с. өлбүтэ“.

13 задание. “Үргүөрдээх кэм үнүгэстэрэ” роман ааптарын уонна сүрүн геройун аатын суруй.

14 задание. Иван Сысолятин “Сарсыарда” сэхэнин салгыыта 2018 с. бэчээттэммитэ. Айымньы аатын чопчулаа.

15 задание. «Дьулуруйар Ньургун Боотур» олонхо персонаһын быһаар.

«Күрүө Дьабыл Уорда Монол аҕалаах,

Күһэнэ Дьабыл Кус Хангыл ийэлээх,
Үөһээ дойдуга
Үргэм сурабырбыт,
Аллараа дойдуга
Арҕам аатырбыт
Халарык дьабыл аттаах
Хаан Дьаргыстай убайдаах,
Кыргыһыга миинэр,
Кыһыл буулуур аттаах,
Кыырыктаах үнүү кымныылаах... »

16 задание. Ким туһунан этиллэрин быһаар. Айымны аатын, ааптарын суруй.

«Үөрэхтээх, өйдөөх бэртэрин
Үлүк-балык туотар
Үгүс үрэллэбэс өйдөөх
Саха омук саамай бэртэрин
Сагата суох ытар
Сайаҕас сайдам санаалаах,
Устар ууну сомоҕолуур
Улахан уус-уран тыллаах,
Ыллыбыт суолу ыпсарар
Ыллыктаах ыраас тыллаах
Арааттаммыт санааны самсыыр
Алыптаах айахтаах... ».

17 задание. Айымны ааптарын, аатын бу геройдар ааттарынан көрөн быһаар:
Түптүр Хара, Дьуур, Сыкына, Ньүкэн, Буойа

18 задание. Бу айымнылартан философскай сэһэн жанрыгар суруллубут айымныны ааттаа, ааптарын быһаар «Тулаайах оҕо», «Сэргэ», «Мотуо», «Бырастыылаһы»

19 задание. Хара тыа харамайын, көтөрүн-сүүрэрин араначчылыыр иччи аатын суруй

20 задание. Былыр сахалар сайын сылгы, ынах мэччийэригэр оттуур ходуһалаах, балыктыыр күөллээх, дьыэ-уот туттан сайылыыр сирдэрин аатын суруй.

ҮЛЭ II ЧААҤА ЭССЕ

Бэриллибит тиэмэлэртэн бири талан суруй.

1. **Чабылхай Максим уонна Ойуунускай** (М.К. Аммосов төрөөбүтэ 125 сылын көрсө)
2. **Таптыабын ийэни** (Саха Республикатыгар Ийэ сыла)
3. **Сахам сирэ барахсан** (Саха АССР төрүттэммитэ 100 сыла)